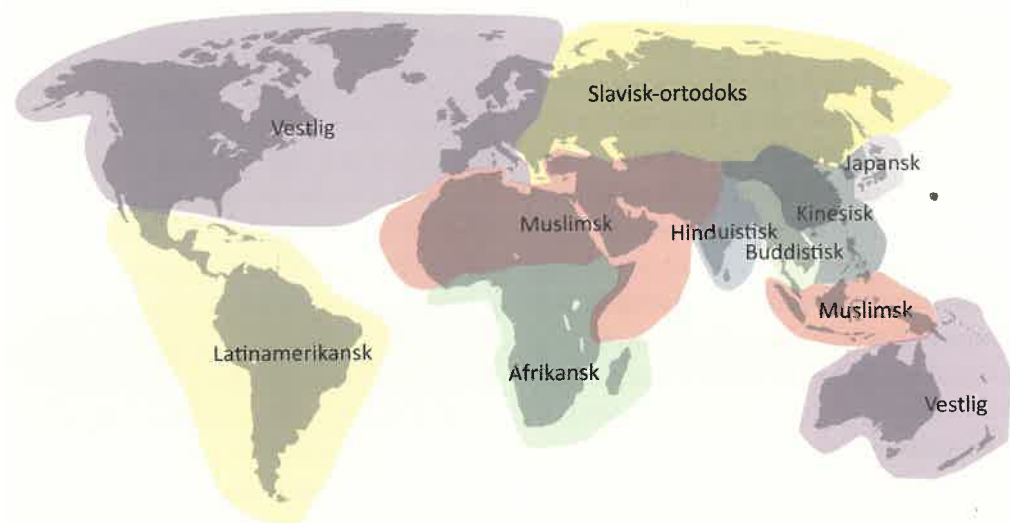

Figur 2.1 Verdens opdeling i civilisationer (ifølge Huntington)

den ortodokse civilisation mødtes på et lille geografisk område.

Globaliseringen og den teknologiske udvikling har medvirket til, at konflikterne mellem civilisationer i fremtiden vil blive flere. Man siger ofte, at ting som internet, mobiltelefon og tv er med til at gøre verden mindre. Det betyder også, at vi oftere møder kulturer fra andre civilisationer end vores egen. Både gennem medierne og gennem indvandring. Disse hyppige møder med andre kulturer gør, at vi bliver mere bevidste om kendetegnene ved vores egen kultur – og også mere opmærksomme på, hvordan vi er forskellige fra andre kulturer, ligesom vi kan føles os udfordret af det anderledes.

Det er her, Huntington mener, at religion kommer til at spille en central rolle.

Opgave

Lav en liste over det, som landene i den vestlige civilisation har til fælles.

For religion er ikke forsvundet. Tværtimod. Huntington forudsiger, at religion vil blive helt central i de konflikter, der opstår i fremtiden. Med globaliseringen svækkes forhold som familien og lokalsamfundet. Ting, der tidligere gav den enkelte identitet. I stedet vil religion og den civilisation, den udspringer fra, overtage rollen som helt central i identitetsdannelsen. Og denne civilisations-identitet er svær at opløse. Den bliver jo netop bekræftet ved mødet med andre.

Men har Huntington ret? I dette forløb vil vi se på, hvordan mødet mellem civilisationer egentlig kommer til udtryk. Er der nødvendigvis tale om, at dette vil føre til konflikter og til tider krige, som Huntington påpeger? Eller kan forskellige kulturer og religioner fint leve sammen?

Hovedfokus bliver på mødet mellem den vestlige civilisation og den muslimske, for netop islam står ifølge Huntington som hovedtruslen mod den vestlige civilisation.

Brian Egede-Pedersen

Kulturmøder gennem historien

Indvandring til Danmark efter 1945

I begyndelsen af 1800-tallet var Danmark det, man kalder for et *heterogent* samfund, altså et, hvor der bor mange forskellige grupper af mennesker. Det danske rige bestod ud over Danmark, Færøerne og Grønland af Norge, Island, Slesvig, Holsten og små kolonier i Afrika, Caribien og Indien. Rigets indbyggere talte forskellige sprog, havde forskellige kulturer og endda forskellige love, og det eneste, indbyggerne havde til fælles, var, at de alle var den danske konges undersåtter. Det var en helt normal samfundstype i Europa for 200 år siden, men det ændrede sig, da *nationalismen* opstod netop omkring år 1800. Nationalismen gik ud på at have "folket" i centrum, hvor folket blev defineret som en gruppe, som havde sprog, kultur og historie til fælles. Som følge af nationalismen opstod tanken om *nationalstaten*, altså at hvert nationalt folk skulle have sin egen stat.

I løbet af 1800-tallet gik det ned ad bakke for det danske rige: I 1814 måtte Danmark afstå Norge efter at have stået på den tabende side i Napoleonskrigene, og efter nederlaget i 1864 holdt de overvejende tysktalende områder Slesvig og Holsten op med at være en del af riget. Kolo-

nierne i Afrika og Indien blev solgt til Storbritannien. Pludselig var Danmark blevet et meget *homogent* eller ensartet samfund, hvor næsten alle indbyggere delte sprog og kultur, selv om de nordatlantiske øer og det tyske mindretal i Sønderjylland var undtagelser. Danmark blev længe ved med at være et homogent samfund, men ligesom så meget andet ændrede det sig efter 1945.

Ved 2. verdenskrigs slutning i 1945 var millioner af civile tyskere flygtet fra krigens regler, og omkring 238.000 af dem var endt i Danmark. Det var så mange, at de udgjorde 7-8 % af befolkningen. Da Danmark lige havde været besat af tyskerne fra 1940-45, fandt flygtningene ikke megen sympati eller støtte hos den danske regering eller befolkning. De mange tyskere blev placeret i lejre, så vidt muligt adskilt fra den danske befolkning og hurtigst muligt sendt tilbage til Tyskland. Op mod 13.000 – heraf halvdelen børn – døde af sygdom, kulde og sult, inden de sidste tyske flygtninge forlod Danmark i 1949. En noget mere venlig modtagelse fik de cirka 1.400 ungarske flygtninge, som kom til Danmark i 1956 og årene efter. Dele af befolkningen i Ungarn havde uden held gjort oprør mod Sovjetunionens herredømme og måtte derfor flygte. Da Danmark var med i militæralliancen NATO

Flygtninge fra Ungarn ankommer til Danmark i 1956.

og dermed var en af Sovjetunionens modstandere under den kolde krig, blev ungarerne nærmest anset for at være helte.

Siden da har Danmark taget imod titusinder, som er flygtet fra krig, nød og forfølgelse. Der er for mange eksempler til at nævne dem alle, men en speciel gruppe er de iranske flygtninge. I 1979 væltede en alliance af socialister og muslimske fundamentalister Irans USA-venlige styre. I stedet blev landet omdannet til en islamisk republik, og ikke-muslimske grupper blev forfulgt. Det inkluderede også de tidligere allierede, socialisterne, som ideologisk var imod religion, og i løbet af 1980'erne søgte cirka 10.000 iranere (hvoraf nogle var kristne) asyl i Danmark. Nogle gange kan man godt få det indtryk, at alle flygtninge og indvandrere fra Mel-

lemøsten er muslimer, men som det kan ses her, er det ikke altid tilfældet (læs mere om Iran på hjemmesiden).

Man kan sige, at Danmark igen holdt op med at være et homogent samfund i 1960'erne, hvor der ikke blot kom flygtninge, men også indvandrere til landet. Mange ældre danskere taler stadig om "de glade 60'ere", hvor økonomien stormede frem. Arbejdsløsheden blev ved med at falde, selv om landarbejdere flyttede til byen og fik arbejde på fabrikkerne, og flere og flere kvinder kom på arbejdsmarkedet i stedet for at være hjemmegående. Der var med andre ord brug for flere arbejdere til at holde hjulene i gang, og derfor åbnede Danmark fra 1967 for indvandring af gæstearbejdere fra for eksempel Tyrkiet, Jugoslavien og Pakistan.

Gæstearbejdere var ikke noget nyt: Mange danskere havde været det i Tyskland i 1930'erne, og fra 1893 til 1929 deltog op mod flere tusind ukrainere og polakker i høstarbejdet i Danmark. De fleste tog dog tilbage til hjemlandet, når sæsonen var slut, og selv om de fremmede var en anden slags kristne end danskerne, var deres kultur ikke særlig meget anderledes. Det var til gengæld de kulturer, der kom til med de nye gæstearbejdere og flygtninge i slutningen af 1960'erne.

De kritiske stemmer over for fremmedarbejderne voksede allerede i 1973, hvor en økonomisk krise opstod, og arbejdsløsheden steg. Allerede i november 1973 blev der indført et stop for gæstearbejdere til Danmark, da der ikke i samme omfang var brug for dem længere. Ikke desto mindre anerkendte de danske politikere, at globaliseringens konsekvenser voksede, og derfor begyndte de at arbejde på den første udlændingelov. Den blev vedtaget i 1983 og åbnede for mere asyl til flygtninge, som også fik ret til familiesammenføring. Loven havde vide rammer og er siden blevet strammet kraftigt, især i begyndelsen af det nye årtusinde.

Opgave

På hjemmesiden er der to tekster med forskellige syn på gæstearbejderne: Hvilke argumenter bruger afsenderne for og imod fremmedarbejdere i disse to tekster? Kan du finde eksempler der viser, hvilke ideologier man kan se i teksterne?

Vesten og Østen fra i dag til oldtiden

En solrig dag gik en gymnasieelev en tur ned i byen. Han havde købt sin første dvd-afspiller et par uger tidligere og ville derfor have fat i en af sine yndlingsfilm. Da han havde gjort det og kom hjem, åbnede hans mor døren og spurgte, om han havde set katastrofen. Han spurgte helt uforstående, hvad der foregik, og hans mor pegede på tv'et, hvor to tårne i New York brændte. Datoen var den 11. september 2001, og den dag vidste han, at verden aldrig ville blive det samme igen. Eleven var selvfølgelig forfatteren til dette kapitel.

Siden 11. september 2001 har meget ændret sig: Muslimer er i medierne blevet fremstillet som farlige, der har været terrorangreb, krig mod terror og ikke mindst Muhammedtegningerne i Danmark. Du har formentlig hørt om Anders Breivik fra Norge, som dræbte 77 mennesker og sårede yderligere 319 den 22. juli 2011 i og uden for Oslo. Breivik sagde, at han så sig selv som soldat i kampen mellem den vestlige kultur og dens fjender, og at hans angreb var gengældelse for, at den norske regering ikke havde gjort noget for at standse den muslimske indvandring. Men er det en ny ting, at der er et sammenstød mellem civilisationer og kulturer, eller har det altid været sådan? Har der været tidspunkter i historien, hvor Vesten og Østen kunne samarbejde? Kan vi lære af historien eller i hvert fald bruge den som forbillede eller skræmmeeksempel? Alt det skal vi undersøge i dette afsnit, hvor vi også skruer tiden helt tilbage til før, kristendommen og islam overhovedet eksisterede.

Osmannerriget (1299-1923)

Af en eller anden grund fylder Osmannerriget ikke så meget i de danske historiebøger. Det burde det gøre, for gennem flere hundrede år spillede det en stor rolle i Europa, og på kortet kan du se, hvor stort Osmannerriget nåede at være, da det var på sit højeste. Hvis du blandt andet i Alanya eller på Rhodos eller Malta har set store fæstninger, er det ofte en rest fra de lange kampe mellem kristne europæere og muslimske osmanner. I 1923 faldt Osmannerriget fra hinanden efter en lang række nederlag, blandt andet i 1. verdenskrig, og i stedet opstod den moderne, sekulære nationalstat Tyrkiet, hvor stat og religion skulle skilles ad. Det var en stærk modsætning til Osmannerriget, som var en udpræget religiøs stat med sunni-islam (læs mere om sunni-islam i religionsafsnittet) som omdrejningspunkt, og en militariseret stat under ledelse af en enehersker, sultanen. Da Osmannerriget gik med i 1. verdenskrig i 1914, erklærede det således hellig krig (jihad) mod Frankrig, Rusland og Storbritannien, men da osmannerne samtidig var allieret med det ikke spor muslimske Tyskland og desuden måtte kæmpe mod arabiske oprørere, er det lidt svært at kalde dette for et sammenstød mellem civilisationer. Osmannerrigets tid bar præg af voldsomme sammenstød mellem Vesten og Østen, men også mange tilfælde af kulturel udveksling, fredelig sameksistens eller ligefrem samarbejde.

Omkring år 1300 var osmannerne (opkaldt efter Osman, deres første leder) bare en af mange stammer i midten af det, som i dag er Tyrkiet. De næste 250 år gik de fra sejr til sejr mod både øst og vest og så ud til at være noget nær umulige at standse.

Osmannerrigets største udstrækning.

Imens var Europa præget af splittelse og utallige indre krige, især da reformations-tankerne kom til i løbet af 1500-tallet.

Da osmannerne erobrede Konstantinopel (det nuværende Istanbul) fra de græske byzantinere i 1453 og senere belejrede Wien i både 1529 og 1683, var store dele af Europa i panik. Ville osmannerne tage hele Europa? Reformatoren Martin Luther (se kapitel 3) skrev i skarpe vendinger om, hvor forfærdeligt det ville være, hvis kristne børn skulle blive tyrkere. Propaganda mod osmannerne (eller tyrkerne, som de blot kaldtes i Europa) blev udbredt, og både kirker og fyrster kaldte til kamp med løfter om en plads i himlen. Men hvordan var det egentlig at bo i Osmannerriget, hvis man var kristen? Når osmannerne erobrede et område, var de naturligvis nødt til at overveje, hvad de skulle stille op med den lokale befolkning, når krigens grusomheder og plyndringer var overstået. Skulle de tvinges til at konvertere til islam, eller skulle de have en vis grad af frihed? Begge dele kunne jo føre til oprør. Osmannerne vekslede mellem begge muligheder og ofte en blan-

ding, og måske var den fleksibilitet en af grundene til, at riget havde så stor succes.

I religion lærer I om, at islam tolererer kristne og jøder som "bogens folk", og det gjorde Osmannerriget også: Man var velkommen til at blive boende og beholde sin religion, hvis ens land blev erobret af osmannerne, men man skulle betale en højere skat og sværge troskab til sultanen. Det var også tilfældet, da osmannernes hær under ledelse af sultan Mehmed d. 2 indtog Konstantinopel i 1453. Den kristne kirke måtte fortsætte mod løfter om loyalitet og ved at afstå domkirken Hagia Sofia, som blev lavet om til en moské. En af grundene til, at osmannerne kunne indtage byen, var, at de fik bygget kanoner af en kristen ingeniør, som ganske enkelt valgte at tjene dem, der betalte mest. Et andet eksempel på omstillingsparathed var i 1536, hvor Osmannerriget og Frankrig samarbejdede mod den fælles fjende

Opgave

- Find artiklen "Suleyman den prægtige – Osmannerriget på toppen" via Informations hjemmeside.
- Fremstiller den Osmannerriget positivt, negativt eller neutralt?
- Er der noget af det ovenstående, som ikke bliver nævnt?
- Brug eksempler fra teksten.
- Hvornår blev artiklen skrevet?
- Hvad kan være grunden til, at Information valgte at fortælle om det muslimske Osmannerrige på den måde netop på det tidspunkt?
- Hvilken politisk ideologi læner information sig op ad?
- Og hvordan passer det med budskabet?

Østrig ud fra den gamle devise om, at "min fjendes fjende er min ven".

Et meget upopulært element ved osmannernes herredømme var dog *devshirme*-systemet, der varede fra 1380'erne til 1638, og som oversat fra tyrkisk betyder indsamling eller høst. Det, man høstede, var kristne drenge, oftest under ti år, fra de erobrede områder. Disse drenge var en form for ekstra skat. De blev tvangs-konverteret til islam og blev strengt opdraget og uddannet i institutioner, som hørte direkte under sultanen. De mest intelligente blev udvalgt til embedsmænd og kunne i helt specielle tilfælde opnå den næsthøjeste stilling i Osmannerriget, kun overgået af sultanen. De fleste blev dog medlemmer af *janitshar-korpset*, sultanens personlige elitestyrke. Da de således, fra de var helt små, var blevet opdraget til disciplin og krigsførelse, var janitsharerne den mest frygtede del af osmannernes hær. Selv om fattige, kristne børn fra fjernere landsbyer kunne opbygge en stor karriere i Osmannerriget, så var den såkaldte "drengehøst" eller "blodskat" forhadet blandt de kristne, der anså det for at være ren undertrykkelse. Det had er stadig ikke helt forsvundet i det tidligere Jugoslavien, hvor systemet var mest udbredt.

Korstog og araberstorm

I dagene og månederne efter terrorangrebet på USA 11. september 2001 holdt den amerikanske præsident, George W. Bush, flere taler, hvor han omtalte krigen mod terror som "crusade" – altså korstog. Det var der ikke som sådan noget mærkeligt i, for det ord havde flere amerikanske ledere brugt mange år før Bush om kamp mod alt fra militære fjender til alkohol. Allige-

T.v: Hans Eworth: Tyrkisk rytter, 1549. T.h: Niklas Stör: Træsnit af tyrkiske ryttere fra 1530.

vel var det meget uheldigt gjort, for udtrykket "korstog" skabte vrede i store dele af den muslimske verden, også blandt dem, som tog afstand fra terrorhandling. Men hvorfor reagerede de sådan på et enkelt ord?

Hvis man i historie skal definere *korstogene*, er det en række helt specielle kristne krige i perioden fra 1095 til cirka 1600. Et korstog skulle erklæres af den katolske kirke, og hvis man deltog i det, blev man lovet tilgivelse for sine synder og dermed en mere direkte vej til himlen. Kirken understregede, at det selvfølgelig kun gjaldt, hvis man kæmpede med de rigtige intentioner og ikke for at blive rig eller lignende, men for en del korsfarere udelukkede det at kæmpe for troen ikke, at man også fik en gevinst ud af det. Korstog kunne føres mod alle den katolske kirkes fjender, og det betød, at blandt andet Danmark førte mange krige i Østersøen mod vendene (et folkeslag i det nuværende nordøstli-

Opgave

Sammenlign disse to billeder. Hvad siger de om det europæiske syn på osmannerne i 1500-tallet?

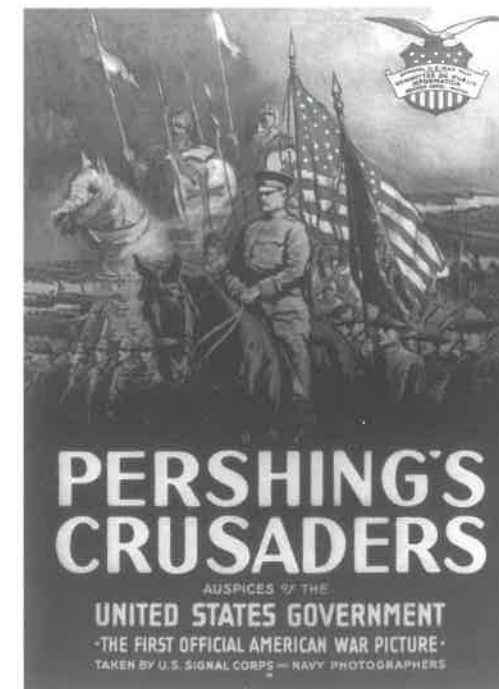
ge Tyskland og Polen), svenskere og andre frygtindgydende ikke-kristne. Ifølge en fortælling faldt Dannebrog endda ned fra himlen under et korstog mod de hedske estere som tegn på, at danskerne skulle sejre. I dette afsnit fokuserer vi dog på de mest kendte korstog, nemlig dem, der udkæmpedes i Mellemøsten og især omkring Jerusalem.

Det første korstog blev erklæret af Pave Urban d. 2. i en tale i 1095 og havde som formål at (gen)erobre det såkaldte "Hellige Land" og især Jerusalem, kristendommens helligste by. I Jerusalem var (og er) den Hellige Grav centrum for religionen, da det efter sigende var der, Jesus

blev begravet, inden han genopstod. Jerusalem havde på det tidspunkt i over 450 år været på skiftende muslimske herskeres hænder, men alligevel havde kristne på pilgrimsrejse langt det meste af tiden fået lov til at besøge byen og de hellige steder. Tiderne havde dog ændret sig: Europa var som helhed blevet meget mere religiøs, og pilgrimme blev i flere tilfælde overfaldet på vej til Jerusalem. I forfærdelige og ofte overdrevne detaljer udpenslede Paven de grusomheder, som muslimerne udførte mod de kristne, og titusinder af kristne fra hele Europa begav sig for egen regning mod Jerusalem. Den rejse skulle vise sig at blive lang og hård, selv uden kampene mod muslimer, og størstedelen af korstogets deltagere nåede aldrig frem. Mange tog hjem, men tusinder døde også undervejs. En af dem var en dansk prins ved navn Svend, som faldt i baghold og blev dræbt sammen med alle sine folk. Danmark var således også en aktiv del af det kristne Europa.

I dag lever vi i et sekulært samfund, hvor religion normalt ikke accepteres som argument for krig, og derfor kan det være svært at forstå, at den katolske kirke kunne samle så mange europæere til korstog dengang. Man skal tænke på, at Europa på det tidspunkt ikke bestod af lige så faste stater, som vi er vant til i dag, og der var slet ikke noget EU eller NATO. Den kristne religion var det eneste, de fleste af europæerne havde til fælles.

15. juli 1099 erobrede resterne af korstogshæren Jerusalem i et sandt blodbad. Mange af byens indbyggere blev nedslagt uanset religion, og de fleste af de overlevende blev gjort til slaver. Efter indtagelsen af byen tog de fleste korsfarere hjem igen, men nogle blev og oprettede små

Opgave

"Pershing's Crusaders" er en amerikansk film fra 1917 om de soldater, der blev sendt til Europa for at deltage i 1. verdenskrig under ledelse af general John J. Pershing. Diskutér med din sidemand, hvorfor der er korsridere i baggrunden. Prøv derefter at google billeder af "George Bush Crusader", og diskutér, om korstog der bliver brugt som noget positivt eller negativt.

stater i det, der i dag er Israel, de palæstinensiske områder, Syrien og Jordan. Lige som Osmannerriget flere hundrede år efter besluttede korsfarerne sig for at styre deres nye områder på en fleksibel måde. Så længe de lokale muslimer, jøder og ikke-katolske kristne betalte skat og var loyale mod deres fyrste, måtte de dyrke deres religion i fred, og for de fleste bønder ændrede tilværelsen sig ikke nævnevæ-

digt. Ægteskab og andre forhold mellem kristne og ikke-kristne blev gjort forbudt, men der var alligevel mange tilfælde af kulturel udveksling i de fredelige perioder. De nyankomne europæere overtog den lokale klædedragt og madkultur, nogle lærte arabisk, og muslimske lejesoldater og læger blev brugt i de kristne hære. Rent videnskabeligt var den muslimske kultur på mange punkter den kristne overlegen, blandt andet fordi de muslimske lærde ikke blot havde adgang til deres egne bøger, men også viden opnået gennem værker fra det højt udviklede Indien og oldtidens Grækenland. Inden for lægekunsten lærte de to sider i visse tilfælde hinanden, og nogle kristne og muslimske riddere blev venner på tværs af grænser og kultur. Dette kunne godt være svært at forstå for de nye korsfarere, der i løbet af 1100-tallet kom til det hellige land for at hjælpe med at beskytte dette.

En af grundene til det første korstogs succes var, at muslimerne i Mellemøsten var splittede og ofte i krig med hinanden. Derfor tog det tyve år, før det for alvor lykkedes muslimerne at gå til modangreb mod korsfarerne, og dette var i det hele taget et tema i de 200 år, korsfarerne regerede områder i det hellige land: Når man stod sammen og fik forstærkninger, kunne man holde stand eller ligefrem drive fjenden tilbage, men når man var uenig med sin egen side eller endda havde interne krige, gik det frem for den anden religion. Derfor gik det helt galt for den kristne side i 1180'erne, hvor forskellige grupper kæmpede om magten og modarbejdede hinanden. Samtidig havde den legendariske hærfører Saladin fået magten over de muslimske områder og forenet

"Selv fra de yderste øer i oceanet kom de: Waliserne forlod deres krybskytteri, skotterne deres vante lus, nordmændene deres svælgen i fisk og danskerne deres uophørlige druk, alle for at drage til Jerusalem."

Den engelske krønikeskriver William af Malmesbury, 1120'erne.

Opgave

Hvad siger dette citat om synet på korstog i den kristne verden dengang?

dem. Derfor kunne Saladin besejre de kristne hære, og 2. oktober 1187 indtog han Jerusalem.

I modsætning til begivenhederne i 1099 blev det ikke til et blodbad: Indbyggerne fik mod betaling lov til at forlade byen, men mange af de fattige blev slaver. I de kommende måneder fortsatte Saladins sejre, indtil kun én by var på kristne hænder. På dette tidspunkt havde nyheden om Jerusalems fald nået Europa, og gigantiske hære drog af sted i håb om at generobre Jerusalem. Dette lykkedes ikke, men mange andre områder kom tilbage på kristne hænder. I løbet af 1200-tallet vandt muslimerne dog atter gradvist terræn, og i 1291 faldt havnebyen Acre, den sidste kristne borg i det hellige land. I årene efter lagde kristne ledere stadig planer for at generobre Jerusalem, men som nævnt ovenfor overtog osmannerne magten i den muslimske verden og begyndte at invadere selve Europa, og derfor blev korstogenes nye mål at forsøge at standse deres fremmarch.

Som du har læst ovenfor, var der både i kampen om det hellige land og under

Kulturmøder i 1100-tallet

"Jeg åbnede engang et bad i al-Ma'arra for at tjene til livets ophold. Til dette bad kom en fransk [vestlig] ridder. Frankerne bryder sig ikke om at vikle noget dækkende rundt om livet, mens man er i bad. Så denne franker rakte ud og trak mit dække fra mit liv og kastede det bort. Han kiggede og så, at jeg for nyligt havde barberet mine kønshår. Så han råbte "Salim!" Da jeg trådte nærmere rakte han hånden over mine kønshår og sagde "Salim, godt! Ved min religions sandhed, gør det samme for mig." Da han sagde dette, lagde han sig på ryggen, og jeg fandt at på det sted var håret som et skæg. Så jeg barberede det af. Derefter førte han sin hånd over dette sted og, da han fandt det glat, sagde han "Salim, ved min religions sandhed,

gør det samme ved madame (al dama)." (al-dama betyder fru på deres sprog). Han sagde så til en af sine tjenere: "Fortæl madame, at hun skal komme her." Følgelig gik tjeneren og bragte hende og fik hende til at gå ind i badet. Hun lagde sig også på ryggen. Ridderen gentog "Gør hvad du har gjort ved mig." Så jeg barberede alt det hår, mens hendes mand sad og kiggede på mig. Til sidst takkede han mig og betalte mig for min gerning.

Tænk nu over denne store selvmodsigelse! De har hverken jalousi eller inderlig tro, men de besidder stort mod, om end mod ikke er mere end produktet af inderlig tro og ambition om at rejse sig over dårligt rygte."

Usama ibn Munqidh, cirka 1183.

Osmannerriget nok tale om flere muslimske end kristne sejre, og derfor var korstogene meget længe ikke noget, der fik særlig stor opmærksomhed eller blev set som en trussel i den muslimske verden. Det at slås mod og besejre de kristne var så almindeligt, at for eksempel Saladin ikke behøvede at blive fremhævet som noget særligt. Du har set, hvor stort Osmannerriget nåede at være, og for den muslimske civilisation var forholdet til de kristne kun et af mange, da de muslimske riger også grænsede op til store dele af Afrika og Asien.

Omvendt var det i Europa, hvor korstog fyldte meget i historieskrivningen, især på grund af de situationer, hvor muslimerne virkede umulige at standse. Saladin blev nærmest beundret og anset for at være en ærefuld og dygtig modstander, og derfor blev den tyske kejser Wilhelm d. 2. noget overrasket, da han i 1198 besøgte Saladins grav i Damaskus og så, at den var

Opgave

Usama lader her sin tjener Salim genfortælle en oplevelse med de kristne. Hvad fortæller denne kilde om kulturmødet? Hvordan passer synspunktet i denne kilde med de muslimske regler for kønsroller, du lærer om i religion?

helt forfalden. For ham var det uforståeligt, at mindet om den store hærfører kunne betyde mindre i den muslimske verden end for ham. På dette tidspunkt ændrede det muslimske syn på korstog sig imidlertid: Osmannerriget begyndte at falde fra hinanden og kunne ikke følge med udviklingen i de nye europæiske imperier, som blev de mægtigste i verden. Under og efter 1. verdenskrig besatte de europæiske stormagter dele af osmannernes områder (herunder Jerusalem), og da staten Israel sene-

Ét syn på korstog i den muslimske verden

"Den Arabiske Halvø har aldrig – siden Allah gjorde den flad, skabte dens ørken og omringede den med have – været stormet af nogen styrke som korstogshærene, som spreder sig på den som græshopper, æder dens rigdomme og udsletter dens plantager." (1998)

"Dette er en kamp mellem muslimer og de globale korsfarere (...) Gud, som gav os støtte og styrke, indtil Sovjetunionen blev besejret, er i stand til endnu en gang at give os støtte til at besejre Amerika i det samme område [Afghanistan] og med de samme folk. (...) Vort mål for vor nation er at forenes imod det kristne korstog. (...) Dette er en tilbagevendende krig. Det oprindelige korstog bragte Richard [Løvehjerte] fra Storbritannien, Louis fra Frankrig og Barbarossa fra Tyskland. I dag stormede de korsfarende lande til, så snart Bush hævdede korset. De accepterede korsets styre." (2001)

Osama bin Laden (1957-2011). Osama bin Laden var leder af den islamistiske gruppe Al-Qaeda, som stod bag blandt andet terrorangrebet på USA 11. september 2001.

re blev oprettet i 1948, dukkede mindet om vesterlandske korstogshære, der invaderede muslimsk territorium, op igen og er blevet brugt politisk, som du kan se i et ekstremt tilfælde i tekstboksen ovenfor.

På den måde er korstogene blevet et åbent og til tider ydmygende sår for store dele af den muslimske verden, og derfor reagerede mange på den amerikanske præsidents brug af ordet "crusade".

Araberstormen

Nogle historiebøger kan godt give det indtryk, at den kristne og muslimske verden først kom i kontakt med hinanden med korstogene, men det passer ikke.

Efter Muhammeds død i 632 erobrede de muslimske arabere hurtigt enorme områder mod både vest og øst, blandt andet Palæstina og dermed Jerusalem, Nordafrikas kyst og store dele af det, der i dag er Tyrkiet, Iran og Indien. I 711 gik en muslimsk hær over Gibraltarstrædet og nåede at indtage hele den iberiske halvø, hvor Spanien og Portugal ligger i dag, in-

den den led nederlag ved Poitiers i Frankrig i 732 og måtte trække sig tilbage over Pyrenæerne, mens de kristne fulgte efter.

De følgende århundreder bød skiftevis på krig og relativt fredelig sameksistens, men i 1492 erobrede kristne hære den sidste muslimske by på Spaniens sydspids og forviste områdets jøder og muslimer. I de mellemliggende 760 år havde det muslimske rige al-Andalus eksisteret, hvor især jøder i tråd med læren om "bogens folk" blev tolereret mere end i resten af Europa.

Selv om der til tider eksisterede religiøs forfølgelse, var al-Andalus som helhed et sted, hvor der i langt højere grad var tale om et kulturmøde end et kultursammenstød. Selv om religionerne var forskellige, var der ofte samarbejde med positive resultater i det, som nogle historikere kalder en guldalder for den iberiske halvø.

Grækerne og perserne

Hvis du ser på et verdenskort, kan det undre, at araberne nåede så langt i 6-700-tal-

let. En af grundene var, ligesom ved korstogene, at de var en særdeles motiveret gruppe, der angreb splittede fjender. Både grækerne mod vest og perserne (iranerne) mod øst havde udmattet hinanden gennem endnu en krig, ligesom de havde kæmpet mod hinanden i omkring tusind år. De var svækkede stormagter, som kunne besejres.

Hvis du har set Oliver Stones *Alexander* fra 2004 eller en af 300-filmene, kender du allerede lidt til konflikterne mellem grækere og persere, flere hundrede år før kristendommen og islam opstod. I 547 f.Kr. indlemmede den persiske konge, Kyros den Store, det nuværende Tyrkiet i sit imperium, og mange af hans tanker bredte sig til Europa. Især er Kyros siden blevet kendt for at være den første hersker, der fastsatte rettigheder, som kunne beskytte indbyggerne i hans lande. Kyros' nyerobrede område var dog tidligere blevet koloniseret af grækerne, og i 499 f.Kr. gjorde de græske byer oprør mod det persiske herredømme. Oprøret slog fejl, selv om det blev støttet af blandt andet den græske bystat Athen.

Fra 492 til 480 f.Kr. invaderede perserne selve Grækenland tre gange i et forsøg på at knække al fremtidig modstand. Selv om hver invasion begyndte godt, endte alle tre med store, persiske nederlag, når de små, græske stater samlede sig til fælles kamp.

Omkring 150 år senere gik det den anden vej, da Alexander den Store førte sine græske styrker mod øst, aldrig tabte et slag og nåede langt ind i Indien, før hans soldater af udmattelse tvang ham til at vende om. Alexander den Store opfordrede sine soldater til at gifte sig med de persiske kvinder og blande de to kulturer,

"Saladin og Guy de Lusignan efter slaget ved Hattin 1187" af den syriske kunstner Said Tahsine. Maleriet er fra 1954 og dermed kort efter oprettelsen af staten Israel.

men han døde allerede som 32-årig i 323 f.Kr., mens han planlagde nye kampagner mod blandt andet den arabiske halvø. Tiden fra Alexanders død til araberstormen var i begyndelsen præget af forsøg på at sammensmelte de to kulturer, men senere bølgede krigene frem og tilbage i hundreder af år.

I de senere år og især efter at Huntingtons teori om civilisationernes sammenstød blev udbredt, har flere prøvet at fortolke kampene mellem grækere og persere som et tidligt eksempel på en uendelig og igangværende kamp mellem Vestens demokrati og individualisme og Østens undertrykkelse og fokus på kollektivet. Dette kom især til udtryk i filmen *300* fra 2006, hvor muskuløse spartanere forsvarede Europa mod misdannede horder under persernes sidste invasion i 480 f.Kr.

Filmen førte til store protester i Iran, som så det som et vestligt angreb på deres kultur og forfædre. Opdelingen i vestlige

og østlige værdier er også upræcis, men den rejser alligevel et vigtigt spørgsmål: Hvis vores opfattelse i dag er, at der har været sammenstød mellem Vesten og Østen i 2.500 år, vil det så nogensinde holde op?

Fjendebilleder

Så godt som alle er bange for noget, uanset om man vil indrømme det eller ej. Det ligger dybt i mennesket at være bange for det, man ikke kender, for hvordan skal man vide, om det er farligt eller ej?

Måske er du bange for hajer, selv om du ikke har været i nærheden af en, eller det kan være, du er bange for at rejse dig op og sige noget i engelsk, for hvordan vil resten af klassen reagere? Det ukendte er det farlige, og hurtigt prøver du at beslutte, om det er en ven eller en fjende, du møder.

Det er noget helt basalt menneskeligt fra stenalderen, hvor man boede i naturen

Fjendebilleder

Idéhistoriker Mikkell Thorup nævner, at man inden for propaganda blandt andet kan skabe fjendebilleder ved at:

- gøre fjenden **dyrisk** (rovdyr, insekt, utøj, affald, afføring)
- gøre fjenden **abnorm** (grådig, sadistisk, aggressiv, psykotisk)
- gøre fjenden **djævelsk**
- gøre fjenden **ækel**, grim, fysisk deform
- gøre fjenden **seksuelt pervers** eller til voldtægtsforbryder
- gøre fjenden **lumsk** og upålidelig (en, man ikke kan stole på)
- gøre fjenden **kriminell** eller amoralsk (overtræder moralske og/eller juridiske regler)

og tit skulle afgøre, om man skulle kæmpe, afvente eller flygte. Den tankegang sidder stadig i os i et vist omfang, og hvis vi har en opfattelse af, at nogen – det kan endda være en hel kultur – vil slå os ihjel eller på anden måde gøre os ondt, kan de blive til *fjenden*.

Fjenden vil altid være det modsatte af en selv: Vi er de gode, fjenden er de onde. Vi er de civiliserede, fjenden er barbarer. Vi er de moderate, fjenden er ekstreme. Vi er de ærlige, fjenden snyder og bedrager. Ved at tænke på og fremstille fjenden som så meget anderledes end en selv, kan man bedre tillade sig at bekæmpe ham. Ved at have en fælles fjende kan man skabe fællesskab og sammenhold hos ens egne, uanset om ens kulturs fjende så er jøder, amerikanere eller Brøndby-fans. Nogle gange fremstiller vi endda fjenden som ikke-menneskelig. Man ser på fjenden gennem ens egen kulturs briller og idealer, og derfor hænger fjendebilleder sammen med det, du lærer om *etnocentrisme* i samfundsfag. Hvis du forstår fjendebilleder, kan du bedre skelne mellem fakta og propaganda.

Omvendt vil mange fjendebilleder inkludere et *offer* som symbol på ens egen kultur. I modsætning til fjenden kan offeret selvfølgelig være rent, smukt, moralsk, uskyldigt, forsvarsløst eller en blanding af alle disse elementer.

En helt anden kategori er det, vi kan kalde for *vennebilleder*. Det er fremstillingen af dem, som kæmper for os, og derfor vil de være smukke, ædle, modige, og noget nær uovervindelige. Desuden ses de ofte med en lys himmel eller lignende i baggrunden som tegn på, at de bringer det gode.

Amerikansk plakatskilt fra 2. verdenskrig, som skulle få folk til arbejde hårdere i kampen mod Japan og Tyskland.

Amerikanisering af Danmark efter 1945

Efter en lang dag på hf, hvor du har brugt mere tid, end du burde, på at tjekke Facebook-opdateringer på din højtelskede MacBook, vender du dine Converse All-Stars mod McDonald's, mens du har Lady Gaga i ørerne fra din iPhone. Der henter du en menu med for meget fedt og sukker. Den indtager du til aftenens genudsendelse af *How I met your mother*, mens du overvejer, hvilke jeans der giver størst mulighed for at score i weekenden, og om fraværet kan holde til, at du ser Super Bowl.

Lyder det som endnu en kritik af, at din generation er den værste nogensinde?

Propagandafilm

Under 2. verdenskrig producerede Walt Disneys berømte firma korte tegnefilm for den amerikanske regering. De første var instruktionsvideoer til militæret, men senere blev det også til propagandafilm, der blev vist i de amerikanske biografteatre. Det var helt normalt at vise en kort tegnefilm og en nyhedsudsendelse inden selve filmen, og da man dengang ikke havde tv derhjemme, var biografteatret den eneste mulighed for at se levende billeder.

En af propagandafilme hed *"The Spirit of '43"* (1943), og den skulle overbevise de meget liberalistiske amerikanere om, at de skulle sørge for at få betalt skat. Find filmen på YouTube, og overvej, om den bruger fjendebilleder og/eller venskabsbilleder.

Opgave

Hvorfor er plakaten et fjendebillede? Brug begreberne, du lige har lært. Kig derefter på de andre billeder i dette kapitel. Er nogle af dem fjendebilleder?

Det er det ikke, det er blot en konstatering af, at amerikansk kultur er over det hele og har været det siden begyndelsen af den kolde krig. Tit beskrives *amerikanisering*, altså det at en kultur bliver påvirket af den amerikanske, negativt – som noget, der bliver trukket ned over hovedet på os. Virkeligheden er dog oftest mere nuanceret end det; hvornår oplevede du for eksempel sidst, at en cowboy med rygende revolvere tvang dig til at gå med en cap med et shiny logo på skyggen?

Amerikanisering er et emne, der har fået enorm opmærksomhed inden for

dansk historie de seneste år, og her er din chance for at være med til at tænke over, hvordan vi ser på amerikanerne og deres kultur. Hvis du er typen, der til tider kan blive lidt træt af, at 83 % af historie handler om krig og storpolitik, mens du selv er interesseret i de små, nære ting og det kulturelle, vil du elske dette.

Begreber til amerikanisering

Som nævnt ovenfor er møderne mellem det amerikanske og andre kulturer ret komplekse, og derfor har du også brug for nogle forskellige begreber til at kategorisere, hvilken slags kulturmøde der foregår. De begreber lærer du her.

Kulturimperialisme: Den stærkeste kultur tvinger alle de svagere kulturer til at blive lige som den. Som tidligere nævnt er det ofte sådan, amerikanisering bliver omtalt.

Kreolisering: Kreolisering er, når man møder noget fra en anden kultur, tager de dele, man kan bruge, og lader resten ligge. Man blander altså, så man tilføjer noget nyt udefra, men tilpasser det til ens egen kultur. Et godt eksempel på kreolisering er Yankie-baren fra Toms. "Yankee" er slang for en amerikaner, og da Yankie-baren skulle sælges i Danmark for første gang i slutningen af 1940'erne, var danskerne ikke så gode til engelsk. Derfor valgte man at stavet ordet forkert, så danskerne kunne se, hvordan det skulle udtales.

Imitation: Dette er, når man prøver at få noget lokalt til at virke mere spændende ved at få det til at ligne noget, der kommer fra en anden kultur. I Danmark kan vi for eksempel se det med restaurant-

kæden Bone's, som serverer spareribs, burgere, Budweiser osv. Det hele virker rigtig amerikansk, og restauranterne er fyldt med baseballudstyr og amerikanske skilte – selv sloganet er "Get a taste of the old America". Det er dog ikke mere eksotisk, end at den første restaurant åbnede i Herning.

Domesticering: Egentlig betyder dette ord, at man gør noget stuerent, ligesom når man skal lære sin hund, at der er visse ting, den ikke må gøre indenfor. Her betyder det, at man fjerner alt det "farlige" eller provokerende ved noget amerikansk. Tyggegummi kommer oprindeligt fra USA, og mange har ment, at det var ulækkert. Du har nok prøvet at få besked på ikke at tygge tyggegummi i timerne, og at du under ingen omstændigheder måtte sætte det fast under bordet. Derfor har mange reklamer fremhævet det gode og sunde ved tyggegummi og nedtonet det amerikanske for at gøre det mere acceptabelt.

Modstand mod amerikanisering: Der vil altid være en eller anden form for modstand, når ens kultur bliver påvirket udefra, og det er der selvfølgelig også omkring amerikanisering. I samfundsfag skal du lære om de tre ideologier og kommer til at vide, at *liberalisme* er den dominerende ideologi i USA. Modstanden mod amerikaneringen kan deles op efter de to andre ideologier:

Konservatisme: Konservative kritiserer ofte det *moralske* ved USA: Det er en "tom" kultur, mændene er dumme, pigerne er billige, og maden er for simpel, for masseproduceret og ikke forfinet nok.

Socialisme: Socialister kritiserer ofte det *økonomiske system* i USA og landets samfundsopbygning: At systemet er liberalistisk, at der ikke bliver gjort nok for landets svage, og så har socialisterne især angrebet racismen.

Forholdet mellem Vesteuropa og USA efter 1945

En helt kort og grov opremsning af de vigtigste træk:

Sidst i 1940'erne: Efter 2. verdenskrigs ødelæggelser sendte USA *Marshall-hjælpen* for at genopbygge Vesteuropa og økonomien, blandt andet for at hindre kommunismens fremvækst. Her kom USA for alvor til at påvirke Europa.

1949-67: USA blev stadig set som landet, der kom og reddede Europa under 2. verdenskrig. Derfor var alt amerikansk populært.

1968-1979: Modstand mod USA: Hippiebevægelsen og protester mod for eksempel Vietnamkrigen var med til at gøre det amerikanske meget mindre populært.

1980-1991: USA bliver tit omtalt som verdens mest liberalistiske land, og derfor kom det amerikanske tilbage i centrum i 1980'erne, hvor mange liberalistiske regeringer blev valgt i de vesteuropæiske lande. Den hårdtarbejdende forretningsmand, som fokuserede på karrieren og pengene, blev forbilledet i stedet for den afslappede hippie, som lever i fred og tilbagelænet harmoni med sig selv og sin omverden.

1991-2001: Da Sovjetunionen faldt sammen i 1991, stod USA tilbage som verdens eneste supermagt. Amerikansk kultur fyldte endnu mere end før, antallet af McDonald's-restauranter eksploderede i Danmark, næsten alle unge fulgte med i *Friends*, og mange begyndte at se amerikansk fodbold, da Morten Andersen kom i Super Bowl.

2001-?: Nye udfordringer for USA: Krigen mod terror mødte modstand fra mange i Vesteuropa, USA har siden 2007 været i en økonomisk krise, Kina er på vej til at blive en konkurrerende supermagt, og Rusland er måske stærkere, end vi tror. Med andre ord: Kan amerikansk kultur blive ved med at have sin enorme fascinationskraft, hvis USA ikke længere er verdens førende stormagt?

Opgave

Finde et amerikansk fænomen i Danmark og undersøg så meget som muligt om det. Du skal komme ind på:

- Hvornår opstod det/hvornår kom det første gang til Danmark?
- Hvordan passer det med forholdet mellem Vesteuropa og USA på det tidspunkt?
- Hvilket begreb passer på dit emne?
- Var der modstand mod det, og var den i så fald konservativ eller socialistisk?
- Hvis du har brug for inspiration, er der masser at hente i Syddansk Universitets forskningsprojekt "Amerikansk på dansk", som du kan finde på nettet.